

Zpráva o základních právech 2016

Stanoviska agentury FRA

Evropská unie (EU) a její členské státy v roce 2015 zavedly a věnovaly se řadě iniciativ, jejichž účelem bylo zabezpečit a posílit základní práva. Zpráva agentury FRA o základních právech 2016 shrnuje a analyzuje hlavní vývoj v oblasti základních práv, přičemž poukazuje jak na pokrok, tak na přetrvávající překážky. Tato publikace představuje stanoviska agentury FRA k hlavnímu vývoji v zahrnutých tematických oblastech a souhrn důkazů podporujících tato stanoviska. Tím poskytuje kompaktní, ale informativní přehled hlavních výzev, jimž základní práva v EU a v jejích členských státech čelí.

Obsah

 Azyl a migrace do EU v roce 2015	2
1 Listina základních práv EU a její používání členskými státy	5
2 Rovnost a nediskriminace	7
3 Rasismus, xenofobie a související nesnášenlivost	9
4 Integrace Romů	11
5 Informační společnost, soukromí a ochrana údajů	13
6 Práva dítěte	15
7 Přístup ke spravedlnosti včetně práv obětí trestných činů	17
8 Vývoj při provádění Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením	19

Azyl a migrace do EU v roce 2015

V roce 2015 hledalo útočiště v členských státech EU přes milion lidí, což EU postavilo před nebyvale obtížnou zkoušku. Toto číslo sice představuje pouze 0,2 % celkového počtu obyvatel EU, je však mnohem vyšší než v předešlých letech. Navíc vzhledem k tomu, že ve světě je více než 60 milionů osob násilně vysídlených z důvodu pronásledování, konfliktu, obecně rozšířeného násilí nebo porušování lidských práv, míra těchto přesunů pravděpodobně ještě nějaký čas poroste. FRA se zabývá účinností opatření již přijatých nebo navrhaných EU a jejími členskými státy k řešení této situace, se zvláštním zřetelem na dodržování základních práv.

Stanoviska agentury FRA

V roce 2015 do Evropy dorazil více než milion – ve srovnání s 200 000 v roce 2014 – uprchlíků a migrantů po moři, především do Řecka a Itálie. Přestože byly v rámci správy námořních hranic posíleny záchranné prvky, počet obětí na životech ve Středozezemním moři se v roce 2015 dále zvýšil. Podle Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) zemřelo při přepravě přes Středozemní moře 3 771 lidí na často přetížených lodích nezpůsobilých k námořní dopravě, které jim poskytli převaděči.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro zajištění lidské důstojnosti, práva na život a nedotknutelnost lidské osobnosti zaručovaných Listinou základních práv Evropské Unie by EU a její členské státy měly bojovat proti ohrožení na životech, k němuž dochází přímo na prahu Evropy. Aby se skoncovalo s vysokým počtem lidských obětí na moři, mohly by zvážit spolupráci na celkovém přístupu se zapojením všech příslušných států a aktérů a stavět na závěrech Světového humanitárního summitu pořádaného 23. a 24. května 2016 v Istanbulu. Rovněž by mohly vzít v potaz návrhy agentury FRA uvedené v její zprávě z roku 2013 o jižních námořních hranicích Evropy ohledně toho, jak v námořním kontextu dodržovat právo na život konkrétně tím, že se zajistí, aby hlídkové lodě ze všech účastnících se zemí byly dostatečně vybaveny vodou, příkrývkami a dalším vybavením pro poskytnutí první pomoci.

Pro osoby potřebující ochranu EU nadále nabízí pouze omezené cesty pro legální vstup na své území. To znamená, že jejich cesta do Evropy bude nezákonná, a tedy zbytečně riskantní, což se týká zejména žen, dětí a zranitelných osob, které by měly být chráněny. Existují jasné důkazy o tom, že

převaděči tyto skupiny osob vykořisťují a zacházejí s nimi špatně.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro řešení rizik neregulérní migrace do EU by členské státy měly zvážit možnost nabídnout přesídlení, humanitární přijetí nebo jiné systémy pro bezpečný vstup do EU pro osoby, které potřebují mezinárodní ochranu. Měly by mít možnost zapojit se do takovýchto systémů na místech, která jsou pro ně dostupná. Je nutno překonat praktické a právní překážky, které brání slučování rodin nebo jej významným způsobem brzdí, a nevytvářet překážky nové, aby se dodržovalo právo na rodinný život zakotvené v článku 7 Listiny základních práv EU, ale také aby se předešlo rizikům nezákonného vstupu osob, jež se chtějí přidat ke své rodině.

Zatímco jsou zapotřebí účinné kroky pro boj proti pašování lidí, existuje riziko, že budou trestně stíháni lidé s dobrými úmysly, kteří migrantům pomáhají. Pokud se občané snaží uprchlíkům pomoci dostat se do přístřeší nebo pokročit dále na cestě za jejich cílem například tím, že jim koupí jízdenku na vlak nebo je svezou svým vozidlem, mají být považováni spíše za součást řešení než za součást problému. Opatření, jež vedou k trestání samotných uprchlíků, mohou vyvolat otázky ohledně ustanovení o nestíhání uprchlíků v článku 31 Úmluvy OSN o právním postavení uprchlíků.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že aby se předešlo zmíněným problémům, právní předpisy EU by měly být zhodnoceny a zrevidovány, jak bylo ohlášeno v akčním plánu EU proti pašování migrantů – a to s cílem zabránit riziku neúmyslného stíhání humanitární pomoci nebo trestání poskytovaní vhodné podpory migrantům v neregulérní situaci.

Zvýšený migrační tlak na EU vedl k novým opatřením, včetně budování plotů na pozemních hranicích, k souhrnným zamítnutím, zrychleným postupům anebo profilování podle národnosti. V EU panuje obecná shoda na tom, že bychom měli dodržovat zákaz navracení, ale právo rozvíjející se v této oblasti způsobuje právní nejistoty, jak bylo poukázáno na konferenci agentury FRA o základních právech v Římě v roce 2014. Jakákoli forma skupinového vyhoštění nebo zadržení na moři by mohla fakticky přerůst v hromadné vyhošťování, pokud se vyhoštění nebo zadržení nezakládá na individuálním posouzení a pokud proti takovému rozhodnutí nejsou dostupná účinná nápravná opatření. Takovéto postupy jsou zakázány jak článkem 19 Listiny základních práv EU, tak článkem 4 protokolu 4 Evropské úmluvy o lidských právech (EÚLP) a Evropský soud pro lidská práva (ESLP) potvrdil, že se tento zákaz vztahuje i na volné moře.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že za účelem zajištění naprostého dodržování práva na azyl zaručeného Listinou základních práv EU by EU a členské státy měly zajistit, aby jejich politiky správy hranic a migrace neporušovaly zásadu nenavrácení a zákaz hromadného vyhošťování. Absolutní povahu zákazu navracení je nutno dodržovat jak u legislativních, tak politických opatření a při jejich provádění. FRA má za to, že by bylo zapotřebí konkrétnějších pokynů ohledně toho, jak zmírňovat riziko porušování zásady nenavrácení, aby bylo možno řešit nové situace, například ty, které vyvstávají v důsledku stavění plotů, kvůli zadržení na moři nebo posílené spolupráci se třetími zeměmi při správě hranic.

V roce 2015 bylo při několika příležitostech a v mnoha členských státech zjištěno, že se uprchlíci nacházejí v zoufalých a zhoršujících se podmínkách. Podle článku 18 směrnice o podmínkách přijímání musí být žadatelům o azyl zajištěna po dobu potřebnou pro posouzení jejich žádosti o mezinárodní ochranu přiměřená životní úroveň. Přestože se z formálního hlediska směrnice uplatňuje až od okamžiku, kdy člověk podá žádost o mezinárodní ochranu, mnohá její ustanovení odrážejí mezinárodní lidská práva a standardy uprchlického práva, které jsou pro členské státy EU fakticky závazné od okamžiku, kdy se uprchlík ocitne v jejich jurisdikci.

Čl. 18 odst. 4 směrnice stanoví, že členské státy „přijmou vhodná opatření k předcházení násilí a sexuálně motivovanému násilí včetně sexuálních útoků a obtěžování“ v zařízeních využívaných k ubytování žadatelů o azyl. V roce 2015 jsme byli svědky mnoha dobře doložených zpráv o ženách, které se v tranzitním prostoru a táborech cítily v ohrožení.

Listina základních práv EU vyžaduje, aby nezletilým osobám bez doprovodu byla poskytnuta ochrana a péče nezbytná pro jejich blaho. Přesto se z ubytovacích zařízení v členských státech EU ztratilo mnoho tisíc dětí bez doprovodu, další byly zadržovány v zajišťovacích zařízeních a další byly odděleny od své rodiny v chaotických tranzitních prostorech nebo na hraničních přechodech. Takovéto nedostatky jsou zapříčiněny vysokým počtem uprchlíků a současnou směsicí neodpovídajících systémů pro příjem žadatelů o azyl. Není vždy jasné, jaké instituce v EU a členských státech nesou odpovědnost. Evropská komise měla v plánu tento nedostatek řešit počátkem roku 2016 sdělením *Aktuální stav provádění prioritních opatření v rámci Evropského programu pro migraci*.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro řešení zjištěných nedostatků by EU mohla zvážit rizika a přínosy toho, kdyby v dlouhodobém výhledu žádosti o mezinárodní ochranu zpracovával místo vnitrostátních orgánů subjekt EU. To by časem mohlo vést k systému založenému na sdílených společných standardech. Jako první krok by spolu s účelným využíváním fondů EU mohlo být prozkoumáno, jak by sdílené formy zpracování mezi EU a členskými státy podpořovaly společné postupy a standardy ochrany zakotvené v Listině základních práv EU.

Komplexní posouzení základních práv v hotspotech v Řecku a Itálii, které by se týkalo všech fází od vylodění, úvodního přijetí, screeningu, reloace do azylového státu a návratu z něj, by přispělo k zacelování mezer v ochraně, které zasahují zejména ty nejzranitelnější.

Z důkazů vyplývá, že vnitrostátní systémy ochrany dítěte nejsou vždy začleněny do migračních procesů a postupů týkajících se dětí. Je třeba vykonat více k překlenutí mezery v oblasti ochrany a podpořit příslušné aktéry, aby spolupracovali na ochraně uprchlických dětí a především aby řešili fenomén ztracených dětí bez doprovodu.

Ze statistik vyplývá, že v roce 2014 skutečně odešlo méně než 40 % neregulérních migrantů, kteří byli vykázáni z EU. Některé osoby, které nezískaly právo zůstat, nelze vyhostit z praktických či jiných důvodů. Mezi překážky patří nedostatečná spolupráce země původu (například odmítá vydat doklady totožnosti a cestovní doklady) nebo skutečnost, že jde o osobu bez státní příslušnosti. Mezinárodní a evropský rámec pro lidská práva vyžaduje, aby tito lidé měli přístup k základním službám, včetně zdravotní péče. Z výzkumu agentury FRA vyplývá, že z krátkodobého a střednědobého hlediska je

zpřístupnění zdravotní péče neregulérním migrantům dobrou investicí v oblastech, jako je například kontrola přenosných nemocí. Je nutno předejít nezákonnému a nahodilému zadržování migrantů, zatímco potenciál navrácení zůstává nevyužit. Dodržování základních práv není překážkou, naopak, může být významným stavebním prvkem pro budování návratových politik.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro předcházení špatnému zacházení s násilně vystěhovanými lidmi by členské státy EU měly zvážit zřízení účinných mechanismů monitorování pro navrácení neregulérních migrantů. Opatření chránící lidská práva v postupech navrácení přispívají k jejich účinnosti a zlidšťují je tím, že upřednostňují méně rušivé alternativy zadržení a že podporují udržitelnější dobrovolný návrat proti nucenému návratu. Tím, že základní práva řeší otázku nevyhostitelných osob, mohou také přispět k předvídatelnosti postupů navrácení. Pokud jde o migranty v neregulérní situaci pobývající v EU, agentura FRA ve svých předchozích zprávách vyzývala členské státy, aby plně dodržovaly práva, na něž mají migranti nárok podle mezinárodního a evropského práva týkajícího se lidských práv, ať už jde o právo na zdravotní péči nebo o jiné právní nároky.

Je pravděpodobné, že značný počet migrantů a uprchlíků, kteří se dostali do EU, zde zůstane, mnoho z nich jako osoby požívající mezinárodní ochrany. Vzhledem k situaci v zemích jejich původu není v blízké budoucnosti jejich návrat pravděpodobný. Začlenit a zapojit je do společnosti prostřednictvím nenásilných a konstruktivních vztahů je pro společnosti EU velkou výzvou. Úspěšné začlenění nově příchozích migrantů a uprchlíků potenciálně povzbuzuje růst podporující začlenění a rozvoj lidského kapitálu EU a šíří humanitární hodnoty, za nimiž si EU stojí na celosvětové scéně.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro umožnění rychlého začlenění migrantů a uprchlíků v hostitelských společnostech by členské státy měly zvážit revizi svých strategií pro začlenění a opatření založená na dokumentu EU s názvem Společné základní zásady pro politiku v oblasti integrace přistěhovalců v Evropské unii. Měly by poskytnout účinná a hmatatelná řešení, zejména na místní úrovni s cílem podporovat rovné zacházení a soužití, při němž se dodržují lidská práva.

1 Listina základních práv EU a její používání členskými státy

Od konce roku 2009 má EU svoji vlastní právně závaznou listinu práv: je jí Listina základních práv Evropské unie, která doplňuje vnitrostátní předpisy v oblasti lidských práv a Evropskou úmluvu o lidských právech (EÚLP). Zatímco vnitrostátní předpisy v oblasti lidských práv a povinnosti podle EÚLP jsou pro členské státy EU závazné při veškerých jejich činnostech, Listina základních práv EU je pro ně závazná, pouze pokud jednají v rámci práva EU. EU zdůrazňuje klíčovou roli vnitrostátních aktérů při provádění Listiny a zároveň podtrhuje nutnost zvyšovat informovanost právníků a tvůrců politik, aby plně rozvinuli potenciál Listiny. FRA tudíž zkoumá využívání Listiny na vnitrostátní úrovni.

Stanoviska agentury FRA

Podle judikatury Soudního dvora Evropské unie je Listina základních práv EU pro členské státy závazná, když jednají v rámci působnosti práva EU. V roce 2015 vnitrostátní soudy nadále odkazovaly na Listinu bez odůvodnění, proč se vztahuje na specifické okolnosti případu; tato tendence potvrzuje zjištění agentury FRA z předchozích let. Někdy se soudy odvolávaly na Listinu v případech, které nespádaly do působnosti práva EU. Existují však také ojedinělé případy, kdy se soudy podrobně zabývaly přidanou hodnotou Listiny.

Stanoviska agentury FRA

Aby se v členských státech zvýšilo využívání Listiny základních práv EU a aby se v nich podpořilo její jednodušší uplatňování, zastává FRA stanovisko, že by EU a její členské státy mohly povzbuzovat větší výměnu informací mezi soudci a soudy ohledně zkušeností a přístupu uvnitř členských států, ale také přesahující státní hranice; měly by se k tomu co nejlépe využít stávající možnosti financování, například prostřednictvím programu Spravedlnost. Přispělo by se tak k soudržnějšímu uplatňování Listiny.

Podle článku 51 (oblast použití) Listiny základních práv EU musí být veškeré vnitrostátní právní předpisy, kterými se provádí právo EU, v souladu s Listinou. Na vnitrostátní úrovni však zůstala role Listiny v legislativním procesu omezená: není výslovným a běžným prvkem postupů používaných pro kontrolu zákonnosti nebo posouzení dopadu připravovaných

právních předpisů, zatímco vnitrostátní nástroje v oblasti lidských práv jsou do takových postupů systematicky zahrnuty.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že by vnitrostátní soudy při rozhodování a vlády a/nebo parlamenty při posuzování dopadů a zákonnosti navrhovaných právních předpisů mohly zvážit soudržnější screening dodržování článku 51 (oblasti použití), aby se v rané fázi posoudilo, zda soudní případ nebo zákonodárný spis nejsou v rozporu s Listinou základních svobod EU. Kdyby byly vypracovány standardizované příručky o praktických krocích pro kontrolu uplatňování Listiny, které dosud existují jen v několika málo členských státech, mohly by právníkům poskytnout nástroj pro účinné posuzování toho, zda se má Listina v daném případě nebo v daném zákonodárném spisu použít.

Podle článku 51 Listiny základních práv EU mají členské státy povinnost respektovat a dodržovat zásady a práva stanovená v Listině a zároveň mají povinnost aktivně „podporovat“ uplatňování těchto zásad a práv. S ohledem na to by se dalo na vnitrostátní úrovni očekávat více politik podporujících Listinu a práva v ní obsažená. Jak ukazují zjištění agentury FRA za rok 2015, takové politiky jakož i školicí činnosti související s Listinou se vyskytují pouze v omezeném množství i rozsahu. Jelikož je jen méně než polovina těchto školení určena právníkům, je zapotřebí je s Listinou lépe seznámit.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro posílení dodržování základních práv zaručovaných Listinou základních práv EU by členské státy EU měly doplnit své úsilí proaktivnějšími politickými iniciativami. To by mohlo zahrnovat významný důraz na začleňování povinností podle Listiny do zákonodárných spisů týkajících se EU. Rovněž by to mohlo zahrnovat specializovanou tvorbu politik na podporu povědomí o právech podle Listiny mezi cílovými skupinami; součástí by měly být zacílené školicí moduly v příslušných vzdělávacích programech pro vnitrostátní soudce i další právníky. Jak bylo zdůrazněno v roce 2014, je záhodno začlenit školení týkající se Listiny do širšího rámce základních práv, včetně EÚLP a judikatury Evropského soudu pro lidská práva (ESLP).

2 Rovnost a nediskriminace

Odhodlání EU bojovat proti diskriminaci, šířit rovné zacházení a podporovat sociální začlenění je doloženo právním vývojem, politickými opatřeními a kroky uskutečněnými jejími institucemi a členskými státy v roce 2015. Ke konci roku však dosud nebyla přijata navrhovaná směrnice o rovném zacházení. V důsledku toho je ochrana poskytovaná právními předpisy EU nadále nesourodá a závisí na oblasti života a na chráněné charakteristice, a zachovává hierarchii diskriminačních důvodů.

Stanoviska agentury FRA

EU sice těží z pevného právního základu pro boj proti diskriminaci, dosud ale ve skutečnosti uplatňuje hierarchii diskriminačních důvodů. Směrnice o rovnosti pohlaví a směrnice o rasové rovnosti nabízejí komplexní ochranu proti diskriminaci na základě pohlaví a rasového nebo etnického původu v EU. Oproti tomu je diskriminace na základě náboženského vyznání nebo víry, postižení, věku nebo sexuální orientace zakázána pouze v oblasti zaměstnání, povolání a odborného vzdělávání podle směrnice o rovném zacházení v zaměstnání. Vyjednávání o návrhu směrnice Rady o provádění zásady rovného zacházení s osobami bez ohledu na náboženské vyznání nebo víry, zdravotní postižení, věk nebo sexuální orientaci (směrnice o rovném zacházení) probíhalo v roce 2015 již sedmým rokem. Do konce roku nebylo v probíhajících vyjednáváních dosaženo jednomyslné shody, která je v Radě nutná pro přijetí směrnice.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro zaručení rovnější ochrany proti diskriminaci ve všech oblastech života by měl zákonodárce EU zvážit všechny možné způsoby pro zajištění toho, aby byla navrhovaná směrnice o rovném zacházení přijata bez dalších odkladů. Přijetí této směrnice by zaručilo, že by EU a její členské státy nabízely na rovném základě komplexní ochranu proti diskriminaci na základě pohlaví, rasy nebo etnického původu, náboženského vyznání nebo víry, zdravotního postižení, věku nebo sexuální orientace.

V průběhu roku vývoj v oblasti ochrany proti diskriminaci na základě pohlaví, včetně změny pohlavní příslušnosti, náboženského vyznání nebo víry, postižení, sexuální orientace a genderové identity postoupil dopředu v mnoha ohledech. Všechny tyto charakteristiky, s výjimkou genderové identity a změny pohlavní příslušnosti, jsou chráněné podle směrnice o rovnosti pohlaví a o rovném zacházení

v zaměstnání. Přestože genderová identita není výslovně chráněnou charakteristikou podle práva EU, diskriminace na základě změny pohlavní příslušnosti je zakázána podle směrnice 2006/54/ES o zavedení zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání (přepřelované znění). Občanské svazky párů stejného pohlaví jsou ve dvou členských státech do značné míry rovnocenné s manželstvím, s výjimkou adopcí; sňatky párů stejného pohlaví jsou zcela rovnocenné s manželstvím v jednom členském státě. V jiných členských státech byla předmětem reformu diskriminace na základě genderové identity. Některé členské státy učinily kroky pro řešení rozdílů v platech žen a mužů. Poprvé byly Soudnímu dvoru Evropské unie zaslány žádosti o rozhodnutí v předběžné otázce týkající se diskriminace na základě náboženského vyznání a víry. Některé členské státy zavedly kvóty na zaměstnávání lidí s postižením.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro zajištění rovnější ochrany proti diskriminaci by všechny členské státy měly zvážit rozšíření ochrany před diskriminací na různé oblasti společenského života, jako jsou oblasti pokryté navrhovanou směrnicí o rovném zacházení. Tím by se dostaly nad rámec minimálních standardů stanovených stávajícími právními předpisy EU na poli rovnosti, jako jsou směrnice o rovnosti pohlaví, směrnice o rovném zacházení v zaměstnání nebo směrnice o rasové rovnosti.

Tím, že členské státy EU pokračovaly v provádění opatření, která řeší sociální dopady stárnoucí populace, přispěly k účinnému vykonávání práva lidí na rovné zacházení podle práva EU. Doporučení Evropské komise jednotlivým státům v rámci evropského semestru 2015 odráží obavy institucí EU ze sociálních dopadů stárnoucí populace. Příslušná doporučení jednotlivým státům řešila nezaměstnanost mladých, zapojení starších občanů do pracovního trhu a zranitelnost vůči diskriminaci na základě několika

charakteristik, což se týká článku 23 (právo seniorů na sociální ochranu) Evropské sociální charty (revizované znění) i několika ustanovení Listiny základních práv EU, včetně článku 15 o právu na práci; článku 21 o zákazu diskriminace; článku 29 o přístupu ke službám zaměstnanosti; článku 31 o slušných a spravedlivých pracovních podmínkách; článku 32 o ochraně mladých lidí při práci; a článku 34 o sociálním zabezpečení a sociální pomoci.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro zajištění účinného provádění práva na nediskriminaci zaručovaného Listinou základních práv EU by instituce EU měly zvážit, že by při navrhování strukturálních reforem v doporučeních jednotlivým státům v rámci evropského semestru, především při podporování rovnosti pohlaví a nediskriminace, jakož i práv dítěte, výslovně odkazovaly na základní právo na nediskriminaci. FRA se domnívá, že by takový přístup posiloval přednesené požadavky a zvyšoval povědomí o tom, že základní práva podporují sociální začleňování.

3 Rasismus, xenofobie a související nesnášenlivost

Projevy rasismu a xenofobie, související nesnášenlivost a zločiny z nenávnosti – to vše porušuje základní práva. V roce 2015 se xenofobní postoje dostaly do popředí v několika členských státech EU, především kvůli příchodu velkého počtu žadatelů o azyl a migrantů, stejně jako kvůli teroristickým útokům v Paříži a Kodani a zmařeným útokům v několika členských státech. Mnozí lidé vítali uprchlíky projevy solidarity, ale došlo také k veřejným protestům a násilným útokům. Celkově členské státy a instituce EU vytrvávaly ve svém úsilí v boji proti zločinům z nenávnosti, rasismu a etnické diskriminaci a také věnovaly pozornost předcházení jejich projevům, a to mimo jiné prostřednictvím osvětové činnosti.

Stanoviska agentury FRA

Pokud jde o projevy rasismu a xenofobie, byl rok 2015 poznamenán dozvuky teroristických útoků připisovaných Islámskému státu a také příchodem vyššího počtu žadatelů o azyl a migrantů z muslimských zemí. Z dostupných důkazů vyplývá, že největšímu nárůstu projevů rasismu a xenofobie nejpravděpodobněji čelí členské státy, do nichž přišel nejvyšší počet žadatelů o azyl a migrantů, což si vyžádá pozornost jak donucovacích orgánů, tak systémů trestního soudnictví a tvůrců politik. Je to důležité zejména pro provádění článku 1 rámcového rozhodnutí EU o boji proti rasismu a xenofobii o opatřeních, která členské státy učiní, aby bylo úmyslné rasistické a xenofobní chování trestné. Tato povinnost je uvedena také v čl. 4 písm. a) Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace a stanoví, že státy úmluvy mají trestný čin podněcování k rasové diskriminaci i násilné činy proti jakékoli rase nebo skupině osob prohlásit za trestné podle zákona.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro řešení fenoménu rasismu a xenofobie by členské státy EU měly zajistit, aby byl každý případ údajného zločinu z nenávnosti nebo slovního projevu nenávnosti účinně vyšetřen, stíhán a souzen v souladu s příslušnými vnitrostátními právními předpisy a ve vhodných případech v souladu s ustanoveními rámcového rozhodnutí o boji proti rasismu a xenofobii, evropskými a mezinárodními povinnostmi v oblasti lidských práv, jakož i příslušnou judikaturou ESLP.

Systematicky shromažďované a roztříděné údaje o případech etnické diskriminace, zločinech z nenávnosti a slovních projevech nenávnosti mohou přispět

k lepšímu provádění směrnice o rasové rovnosti a rámcového rozhodnutí o boji proti rasismu a xenofobii. Takové údaje také umožňují rozvoj zacílených politických reakcí proti etnické diskriminaci a zločinům z nenávnosti. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva (ESLP) a vnitrostátních soudů z roku 2015 dále ukazuje, že takové údaje mohou sloužit jako důkaz k prokázání etnické diskriminace a rasové motivace a mohou pomoci povolat pachatele k odpovědnosti. Podle článku 6 Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace přijaly všechny členské státy EU povinnost zajistit účinnou ochranu obětí a prostředky nápravy pro oběti. Dosud však existují rozdíly v tom, jak EU a členské státy zaznamenávají případy etnické diskriminace a rasistických trestných činů.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že za účelem vybudování účinné právní a politické reakce založené na důkazech by členské státy EU měly vynaložit úsilí na shromažďování údajů o etnické diskriminaci a zločinech z nenávnosti tak, aby byly srovnatelné mezi zeměmi. FRA bude nadále spolupracovat s členskými státy na zlepšení předkládání zpráv a zaznamenávání případů etnické diskriminace nebo zločinů z nenávnosti. Shromážděné údaje by měly zahrnovat různé motivace k předsudkům a také ostatní charakteristiky, jako jsou místo, kde k případu došlo, a anonymizované informace o obětech a pachatelích. Účinnost takových systémů by mohla být pravidelně přezkoumávána a vylepšována, aby se zlepšily možnosti obětí, jak se domáhat nápravy. Souhrnné statistické údaje, od vyšetřování po fázi rozsudku v systému trestního soudnictví, by mohly být zaznamenány a veřejně přístupné.

Přestože rámcové rozhodnutí o boji proti rasismu a xenofobii a směrnice o rasové rovnosti platí ve všech členských státech EU, příslušníci menšin i migranti a uprchlíci čelili v roce 2015 diskriminaci, a to ve vzdělání, zaměstnanosti a přístupu ke službám, včetně bydlení. Členové skupin etnických menšin rovněž v roce 2015 čelili diskriminačnímu etnickému profilování, přestože je tato praxe v rozporu s Mezinárodní úmluvou o odstranění všech forem rasové diskriminace, je protiprávní podle Evropské úmluvy o lidských právech (článek 14) a odporuje obecné zásadě nediskriminace, jak je vykládána v judikatuře ESLP. Podle článku 7 Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace mají všechny členské státy EU povinnost zajistit účinné vzdělávání s cílem bojovat proti předsudkům, které vedou k rasové diskriminaci.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že za účelem toho, aby bylo úsilí o řešení diskriminace vynakládáno účinněji, by členské státy mohly například zvážit zvyšování povědomí a poskytování školení státním úředníkům a profesionálům, zejména pracovníkům donucovacích orgánů a trestního soudnictví, jakož i učitelům, pracovníkům ve zdravotnictví a pracovníkům orgánů zajišťujících ubytování, zaměstnavatelům a agenturám zprostředkovávajícím práci. Takovéto činnosti by měly zajistit, že budou dobře informováni o antidiskriminačních právech a právních předpisech.

V několika členských státech EU vypracovaly orgány zabývající se rovností v roce 2015 informační dokumenty a příručky pro zvyšování povědomí o právních předpisech, které se týkají boje proti etnické diskriminaci. Z důkazů vyplývá, že i přes zákonnou povinnost šířit informace podle článku 10 směrnice o rasové rovnosti je veřejné povědomí stále příliš nízké na to, aby se lidé dostatečně často odvolávali na právní předpisy týkající se etnické diskriminace.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro řešení přetrvávající nízké úrovně informovanosti o orgánech zabývajících se rovností by členské státy mohly zintenzivnit činnosti zvyšující povědomí o právních předpisech EU i o vnitrostátních právních předpisech, které se týkají rasismu a etnické diskriminace. Tyto činnosti by měly zahrnovat statutární i nestatutární orgány, jako jsou orgány zabývající se rovností, vnitrostátní instituce v oblasti lidských práv, nevládní organizace, odborové svazy, zaměstnavatelé a další skupiny odborníků.

Důkazy z roku 2015 ukazují, že nápravná opatření nejsou v praxi dostatečně dostupná a sankce jsou v případech diskriminace a zločinů z nenávisti často příliš slabé na to, aby byly účinné a odrazující. Proto nesplňují požadavky ani podle směrnice o rasové rovnosti, ani podle rámcového rozhodnutí o boji proti rasismu a xenofobii, jejichž základem je článek 6 Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace. Dále pouze v několika málo členských státech jsou orgány zabývající se rovností oprávněné udělovat sankce a vydávat doporučení v případech etnické diskriminace. To, do jaké míry postupy při vyřizování stížností plní svou úlohu napravovat způsobené škody a působit na pachatele jako odrazující prostředek, závisí na tom, zda orgány pro řešení sporů dokáží ukládat účinné, přiměřené a odrazující sankce.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro zlepšení přístupu ke spravedlnosti by členské státy měly umožnit účinné, přiměřené a odrazující sankce v případech porušování vnitrostátních ustanovení, kterými se provádí do vnitrostátního práva směrnice o rasové rovnosti a rámcové rozhodnutí o boji proti rasismu a xenofobii. Členské státy by také měly zvážit rozšíření mandátu orgánů zabývajících se rovností, které v současnosti nemají pravomoc jednat v kvazisoudním postavení, a to tím, že jim udělí pravomoc vydávat závazná rozhodnutí. Dále by orgány zabývající se rovností mohly monitorovat prosazování sankcí vydaných soudy a specializovanými tribunály.

4 Integrace Romů

Diskriminace a protiromské smýšlení nadále ovlivňují životy mnoha z odhadovaných 6 milionů Romů v EU. Porušování základních práv maří integraci Romů se v roce 2015 dostalo na titulní strany. Několik členských států tedy posílilo provádění vnitrostátních strategií integrace Romů tím, že se zaměřily na akce na místní úrovni a rozvinuly mechanismy monitorování. Členské státy také v rostoucí míře uznaly různé problémy, jimž čelí romské ženy. Pozornosti se v roce 2015 dostalo také Romům ze střední a východní Evropy, kteří pobývají v západních členských státech EU, když se diskutovalo o postupech pro zlepšení začleňování různých skupin Romů na místní úrovni, pokud jde o právo na svobodný pohyb a o nadnárodní spolupráci ve věci opatření pro integraci.

Stanoviska agentury FRA

Podle údajů z roku 2015 je etnický původ nejrozšířenějším důvodem diskriminace. Nediskriminace je jedním z práv uvedených v Listině základních práv EU i v několika dalších obecných i specifických evropských a mezinárodních nástrojích v oblasti lidských práv. Čl. 2 odst. 1 písm. e) Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace, již je všech 28 členských států EU smluvní stranou, zdůrazňuje zejména závazek „podporovat, kde je to vhodné, integrační vícerasové organizace a hnutí a jiná opatření pro odstranění překážek mezi rasami a působit proti všemu, co směřuje k posilování rasových překážek“. V roce 2015 evropské instituce, včetně Evropského parlamentu, upozorňovaly na problém diskriminace z důvodu příslušnosti ke dvěma či více skupinám a povzbuzovaly členské státy, aby zavedly další opatření pro řešení protiromského smýšlení a diskriminace z důvodu příslušnosti ke dvěma či více skupinám; tato opatření řeší také zvláštní situaci romských žen a dívek.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro řešení přetrvávající diskriminace Romů a protiromského smýšlení by členské státy měly zavést specifická opatření pro boj proti etnické diskriminaci Romů v souladu s ustanoveními směrnice o rasové rovnosti a pro boj proti protiromskému smýšlení v souladu s ustanoveními rámcového rozhodnutí o boji proti rasismu a xenofobii. Členské státy by za účelem řešení problémů, jimž čelí romské ženy a dívky, mohly zahrnout specifická opatření pro romské ženy a dívky do vnitrostátních strategií integrace Romů nebo politických opatření pro účinné řešení intersekcionalní diskriminace. Členské státy by měly při provádění svých vnitrostátních strategií integrace Romů výslovně začlenit antidiskriminační přístup.

Životní podmínky romských obyvatel EU žijících v jiném členském státě a pokrok v jejich integraci představovaly v roce 2015 další náročný úkol. Důkazy agentury FRA ukazují, že příslušné vnitrostátní strategie integrace Romů nebo širší politická opatření se nezaměřují přímo na tyto skupiny obyvatel. V důsledku toho se o specifické potřeby těchto občanů EU stará pouze pár místních strategií nebo akčních plánů.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro řešení problémů, jimž čelí romští občané EU žijící v jiném státě, by byla ze strany Výboru regionů EU a Evropské komise prospěšná nepřetržitá podpora toho, aby si regiony a obce v členském státě trvalého pobytu a v členském státě původu mezi sebou vyměňovaly slibné postupy.

Členské státy původu a cílové členské státy by mohly zvážit, že ve svých vnitrostátních strategiích integrace Romů nebo v politických opatřeních vyvinou specifická integrační opatření pro romské občany stěhující se do jiného členského státu a žijící v jiném členském státě. Taková opatření by měla zahrnovat spolupráci a koordinaci mezi místními správami v členských státech trvalého pobytu a členských státech původu.

Jednou z klíčových zásad dokumentu *Human Rights Approach to Poverty Reduction Strategies* (Přístup ke strategiím pro snižování chudoby zohledňující lidská práva), jak je nastínil Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva a jak jsou zakotvena v Deseti společných základních zásadách pro začleňování Romů, je inkluze. Výzkum agentury FRA ukazuje, že v roce 2015 bylo vynaloženo úsilí o aktivní zapojení místních rezidentů, romských i neromských, do společných činností na místní úrovni dohromady s místními

a regionálními orgány. Neexistuje však žádný systematický přístup pro zapojení Romů napříč členskými státy; struktury spolupráce se velice liší, zejména co se týče monitorování vnitrostátních strategií integrace Romů a využívání finančních prostředků EU.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro posílení aktivní účasti a zapojení Romů by veřejné orgány, zejména na místní úrovni, měly činit opatření pro zlepšování soudržnosti komunity a důvěry, a to se zapojením místních obyvatel, ale také občanské společnosti, prostřednictvím úsilí o systematické zapojení. Takováto opatření mohou přispět ke zlepšení zapojení Romů do integračních procesů na místní úrovni, zejména při určování jejich vlastních potřeb, formulování reakcí a mobilizaci zdrojů.

Postupy pro monitorování místních akčních plánů nebo místních politických opatření se liší uvnitř členských států EU i po celé EU. V některých členských státech spočívá odpovědnost za monitorování provádění těchto místních politik na ústřední úrovni, v jiných členských státech na aktérech místní úrovně,

kteří často nemají dostatečnou personální kapacitu a finanční zdroje. Liší se také rozsah, v jakém se sami Romové a organizace občanské společnosti podílejí na postupu monitorování, stejně jako se liší kvalita vyvinutých ukazatelů.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro řešení výzev monitorování provádění místních akčních plánů nebo místních politických opatření by členské státy EU měly provést doporučení o účinných opatřeních pro integraci Romů v členských státech přijatá na zasedání Rady pro zaměstnanost, sociální politiku, zdraví a ochranu spotřebitele ve dnech 9. a 10. prosince 2013. V tomto ohledu by vnitrostátní strategie integrace Romů a související politiky měly být doplněny o sebehodnocení prostřednictvím nezávislého monitorování a hodnocení s aktivní účastí organizací občanské společnosti a zástupců Romů. Zúčastněné subjekty na místní úrovni by měly prospěch ze školení zaměřeného na praxi týkajícího se metod monitorování a ukazatelů pro zachycení pokroku v cílových komunitách.

5 Informační společnost, soukromí a ochrana údajů

Po teroristických útocích na redakci časopisu Charlie Hebdo, ve vlaku Thalys a několika místech v Paříži v listopadu 2015 se zintenzivnily výzvy, aby byly bezpečnostní orgány lépe vybaveny. To zahrnovalo návrhy na posílení technologických kapacit informačních služeb, což spustilo diskuzi o zabezpečení soukromí a osobních údajů za současného dodržení bezpečnostních požadavků. Členské státy EU se této výzvě postavily v debatách o legislativních reformách, zejména ohledně uchovávání údajů. Zákonodárci EU významně pokročili v oblasti balíčku opatření pro ochranu údajů, souhlasili ale také s přijetím směrnice o jmenné evidenci cestujících, která má jasné dopady na ochranu soukromí a osobních údajů. Soudní dvůr Evropské unie mezitím znovu potvrdil důležitost ochrany údajů v EU v průlomovém rozhodnutí o přenosu údajů do třetích zemí.

Stanoviska agentury FRA

Jak ukazuje výzkum agentury FRA, několik členských států EU prochází reformou právního rámce zpravodajských služeb, která se zakládá na požadavku Evropského parlamentu, aby v této oblasti uskutečnily jejich analýzu z hlediska základních práv. Tyto reformy často spouštějí bezpečnostní a informační služby, které získají více pravomocí a technologických kapacit. Ty poté mohou zvyšovat obtěžující pravomoci služeb, především co se týče základních práv na soukromí a ochranu osobních údajů zaručovaných články 7 a 8 Listiny základních práv EU, článkem 8 Evropské úmluvy o lidských právech (EÚLP), článkem 17 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a článkem 12 Všeobecné deklarace lidských práv a co se týče přístupu k účinné právní ochraně zakotvené článkem 47 Listiny EU a článkem 13 EÚLP.

Při zpracování osobních údajů informačními službami za účelem dosažení cíle ve veřejném zájmu, jako je ochrana národní bezpečnosti, požaduje Soudní dvůr EU a Evropský soud pro lidská práva zásadní právní záruky při zpracovávání. Tato ochranná opatření zahrnují: hmotněprávní a procesní záruky nezbytnosti a proporcionality opatření; nezávislý dohled a záruku účinných nápravných mechanismů; a pravidla o předkládání důkazů o tom, zda je určitá osoba předmětem sledování.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro řešení zjištěných problémů v oblasti soukromí a ochrany osobních údajů by členské státy EU při reformě právních rámců svých zpravodajských služeb měly zajistit, aby byla ve vnitrostátních právních předpisech zakotvena ochrana základních práv. Tato ochrana zahrnuje: dostatečné záruky proti zneužití, což znamená jasná a dostupná pravidla; prokázanou přísnou nezbytnost a proporcionalitu prostředků, jejichž úkolem je splnění cíle, a účinný dohled ze strany nezávislých orgánů dohledu a účinné nápravné mechanismy.

Od ledna 2012 instituce EU a členské státy jednají o balíčku opatření pro ochranu údajů. Politická dohoda dosažená v prosinci 2015 zlepšila ochranu základního práva na ochranu osobních údajů zakotvenou v článku 8 Listiny základních práv EU. Balíček opatření pro ochranu údajů by měl vstoupit v platnost v roce 2018. Orgány ochrany údajů poté budou hrát ještě významnější roli při ochraně práva na ochranu údajů. Z výzkumu agentury FRA vyplývá, že potenciální oběti porušování ochrany údajů často nemají povědomí o svých právech a o existujících opravných prostředcích.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro zefektivnění ochrany soukromí a osobních údajů by členské státy EU měly nezávislým orgánům ochrany údajů zajistit odpovídající finanční, technické a lidské zdroje, které jim umožní plnit jejich klíčovou roli v oblasti ochrany osobních údajů a zvyšování povědomí obětí o jejich právech a zavedených opravných prostředcích. Je to ještě důležitější vzhledem k tomu, že nová právní úprava EU v oblasti ochrany údajů dále posílí orgány ochrany údajů.

Zatímco v roce 2014 se vývoj zaměřoval na otázku, zda údaje uchovávat, či nikoli, v roce 2015 převažoval mezi členskými státy EU názor, že uchovávání údajů je tím nejúčinnějším opatřením pro zajištění ochrany národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti a boje proti závažné trestné činnosti. Na základě nedávné judikatury Soudního dvora EU znovu začaly diskuze o důležitosti uchovávání údajů pro donucovací orgány.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že bez ohledu na diskuzi na úrovni EU týkající se vhodnosti uchovávání údajů, musí členské státy EU uvnitř svých vnitrostátních rámců pro uchovávání údajů dodržovat standardy základních práv upravované nedávnou judikaturou Soudního dvora EU. Měly by zahrnovat přísné kontroly proporcionality a vhodnou procesní ochranu, aby byla zaručena podstata práva na soukromí a na ochranu osobních údajů.

Výbor Evropského parlamentu pro občanské svobody, spravedlnost a vnitřní věci zamítl v dubnu 2013 návrh směrnice EU týkající se jmenné evidence cestujících jako reakci na otázky ohledně proporcionality a nezbytnosti, nedostatek zajištění ochrany údajů a transparentnosti vůči cestujícím. V boji proti terorismu a závažné trestné činnosti přesto zákonodárce EU dosáhl dohody o přijetí směrnice EU o jmenné evidenci cestujících v roce 2015. Kompromisní znění zahrnuje posílená ochranná opatření, jak také navrhovala agentura FRA ve svém stanovisku z roku 2011 k systému shromažďování údajů jmennou evidencí cestujících v EU. Mezi tato ochranná opatření patří požadavky na předvídatelnost, dostupnost a proporcionality, stejně jako zavedení dalších ochranných opatření na ochranu údajů. Jakmile směrnice vstoupí v platnost, bude muset být provedena do vnitrostátního práva do dvou let.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že zatímco se členské státy EU budou připravovat na provedení budoucí směrnice EU o jmenné evidenci cestujících, mohly by této příležitosti využít k tomu, aby zajistily, že mají zavedené ty nejvyšší standardy základních práv. Ve světle nedávné judikatury Soudního dvora EU by měla být ochranná opatření posílena zejména s ohledem na účinnou právní ochranu a nezávislý dohled.

6 Práva dítěte

Příchod tisíců uprchlických dětí přinesl v roce 2015 mnoho obtížných výzev, včetně ochrany dítěte. Úsilí Evropské komise vynaložené na poskytnutí pokynů pro integrované systémy ochrany dítěte přišlo v pravý čas. Vzhledem k tomu, že v roce 2014 bylo 27,8 % všech dětí ohroženo rizikem chudoby nebo sociálního vyloučení, panují obavy, že nebude cíle v oblasti chudoby do roku 2020 dosaženo. V politické agendě bylo také hojně zastoupeno téma využívání internetu a sociálních médií dětmi, přičemž pozornost se věnovala zejména souvisejícím rizikům a radikalizaci mládeže. Členské státy pokračovaly v předkládání iniciativ proti kybernetickému zneužívání a pro vzdělávání v internetové gramotnosti a nadcházející balíček opatření pro ochranu údajů podpoří další ochranná opatření.

Stanoviska agentury FRA

Pět let před uplynutím lhůty stanovené ve strategii EU 2020 pro snížení chudoby se dětská chudoba pohybuje na stejné vysoké úrovni jako v roce 2010. Děti jsou stále vystaveny vyššímu riziku chudoby než dospělí. Článek 24 Listiny základních práv EU stanoví, že „[d]ěti mají právo na ochranu a péči nezbytnou pro jejich blaho“. Evropský semestr čelil kritice, že nevěnuje dostatečnou pozornost přetrvávající dětské chudobě. Oznámení Komise z roku 2015 ohledně vývoje evropského pilíře sociálních práv však přináší určité naděje, protože odkazuje na možný vývoj právních předpisů EU ohledně různých „sociálních práv“, včetně práva na přístup k poskytované péči o děti a k dávkám.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že EU a její členské státy musí pro zamezení dětské chudoby zintenzivnit své úsilí pro boj proti dětské chudobě a na podporu blaha dětí. Mohly by zvážit provedení takových opatření napříč všemi oblastmi politiky pro všechny děti a specifická opatření by se mohla zaměřovat na děti ve zranitelné situaci, jako jsou děti z prostředí etnických menšin, marginalizovaní Romové, děti s postižením, děti žijící v ústavní péči, děti z neúplných rodin s jedním rodičem a děti žijící v domácnostech s nízkou intenzitou práce.

EU a její členské státy by měly posoudit, zda opatření učiněná v rámci evropského semestru přispívají ke zlepšení ochrany dětí a k péči o ně, jak je zapotřebí pro jejich blaho, a zda jsou v souladu s doporučením Evropské komise s názvem „Investice do dětí: východisko z bludného kruhu znevýhodnění“. Tato opatření by mohla zvýšit především účinnost, množství, výši a rozsah sociální podpory pro děti a rodiče, zejména ty, jimž hrozí chudoba a sociální vyloučení.

Jak ukazuje výzkum z roku 2015, nástroje internetu a sociálních médií hrají v životě dětí čím dál významnější roli. Tato takzvaná digitální revoluce s sebou přináší celou škálu příležitostí pro posílení postavení, jako jsou iniciativy pro zapojení dětí, ale také rizik, jako jsou sexuální násilí, slovní projevy nenávisi na internetu, šíření zobrazování sexuálního zneužívání dětí a kyberšikana. Nařízení EU o ochraně údajů, ohledně něž bylo ke konci roku 2015 dosaženo politické shody, požaduje, aby členské státy EU a soukromý sektor pracovaly na tom, aby byla provedena opatření zaručující ochranu dětí, která bude pravděpodobně přijata počátkem roku 2016.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro řešení problematiky internetu by mohla EU zvážit, že by společně s členskými státy vypracovala pokyny o tom, jak nejlépe provést záruky ochrany dětí, jako je souhlas rodiče stanovený nařízením o ochraně údajů. Tyto záruky musejí být v souladu s ustanoveními Listiny základních práv EU týkajícími se práva dětí na ochranu a práva na svobodné vyjadřování svého názoru (čl. 24 odst. 1).

Proti sedmi členskými státem pokračovalo v roce 2015 řízení o nesplnění povinnosti podle směrnice (2011/93/EU) o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii. Výzkum agentury FRA zveřejněný v roce 2015 ukazuje, že ačkoli byly některé procesní záruky pro dětské oběti stanovené články 23 a 24 směrnice o právech obětí v některých členských státech již zavedeny, nebyly široce uplatňovány. Ke konci roku 2015 bylo dosaženo politické shody ohledně směrnice o procesních zárukách pro děti podezřelá nebo obviněná v trestním řízení, která byla přijata v dubnu 2016.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro doplnění nedávných právních předpisů EU týkajících se dětí by EU mohla zvážit, že by společně s členskými státy vypracovala pokyny o tom, jak nejlépe tyto nové povinnosti provést, také se zohledněním Pokynů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem. Takové pokyny by mohly řešit specifická ochranná opatření pro děti ve zranitelné situaci, jako jsou migrující děti, děti z prostředí etnických menšin, včetně Romů a děti s postižením. Členské státy by měly zajistit účinné provádění směrnice o právech obětí, především jejích článků 23 a 24, a to přidělením odpovídajících zdrojů pro řešení témat, jako je školení (článek 25), profesionální pomoc a materiální potřeby (např. dostupnost komunikační technologie, článek 23), vše v souladu s právem dětí na ochranu podle článku 24 Listiny základních práv EU.

7 Přístup ke spravedlnosti včetně práv obětí trestných činů

Vývoj v některých členských státech EU způsobuje obavy, proto Organizace spojených národů, Rada Evropy a EU pokračují v úsilí o posílení právního státu, včetně nezávislosti justice a stability justičních systémů. Několik členských států posílilo práva obviněných osob a podezřelých s ohledem na provedení příslušného sekundárního práva EU do vnitrostátních předpisů. V roce 2015 členským státům také uplynula lhůta pro provedení směrnice o právech obětí, pro dosažení účinné změny pro oběti trestných činů je ale zapotřebí vykonat více. Mezitím členské státy zavedly významná opatření pro boj proti násilí na ženách a Evropská komise sdělila své plány o možném přistoupení k Úmluvě Rady Evropy o předcházení násilí páchanému na ženách a domácímu násilí a boji proti němu (Istanbulská úmluva).

Stanoviska agentury FRA

Právní stát je součástí a nezbytnou podmínkou ochrany základních hodnot vyjmenovaných v článku 2 SEU, jakož i požadavkem pro zajištění základních práv odvozených od Smluv EU a povinností podle mezinárodního práva. OSN, Rada Evropy a EU pokračovaly v úsilí o posílení právního státu, a to včetně zdůrazňování důležitosti nezávislosti justice a stability justičních systémů v EU. Vývoj v některých státech však v roce 2015 několikrát vzbudil obavy o právní stát, obdobně jako v předchozích letech.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro rozptýlení obav ohledně právního státu v některých členských státech EU v roce 2015 a pro obecnější předcházení vzniku dalších krizí dodržování právního státu musí všichni aktéři na vnitrostátní úrovni, včetně vlád, parlamentů a justice, podporovat a posilovat právní stát. Měly by v tomto kontextu zvážit, že budou svědomitě jednat na základě doporučení evropských a mezinárodních mechanismů pro monitorování lidských práv. Pravidelná výměna s EU i mezi členskými státy navzájem založená na objektivních srovnatelných kritériích (jako jsou ukazatele) a kontextových posouzeních by mohla být významným prvkem pro vymýcení nebo prevenci jakýchkoli problémů v oblasti právního státu do budoucna.

Zjištění agentury FRA v roce 2015 ukazují, že při provádění směrnice EU o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení a směrnice o právu na informace v trestním řízení se většina členských států EU

rozhodla navrhnout změny zákonů. Učinily tak pro další vyjasnění některých mechanismů zavedených původními prováděcími zákony; pro napravení opomenutí nebo problémů, které vyvstaly při praktickém uplatňování těchto zákonů; nebo pro předefinování rozsahu jejich použití. Z důkazů však vyplývá, že přijímání politických opatření má své mezery.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro zajištění toho, aby se procesní práva, jako je právo na překlad nebo na informace, stala praktickými a účinnými po celé EU, by měla Komise a další příslušné orgány EU úzce spolupracovat s členskými státy na poskytování pokynů ohledně legislativních a politických opatření v této oblasti, včetně výměny vnitrostátních postupů mezi členskými státy. FRA zastává stanovisko, že navíc k přezkumu jejich legislativního rámce týkajícího se směrnice EU o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení a směrnice o právu na informace v trestním řízení musejí členské státy EU v nadcházejících letech zintenzivnit svoji práci, aby své legislativní úsilí doplnily politickými opatřeními, jako je poskytování pokynů a školení aktérů trestního soudnictví ohledně obou směrnic.

V souladu se lhůtou pro provedení směrnice o právech obětí (2012/29/EU) do vnitrostátního práva, která uplynula v listopadu 2015, učinily některé členské státy významné kroky pro naplnění minimálních práv a standardů této směrnice. Důkazy z výzkumu agentury FRA i přesto ukazují, že dosud přetrvávají významné mezery, jako je například praktické uplatňování poskytování informací obětem (článek 4),

vytváření a poskytování bezplatných služeb podpory (články 8 a 9) a individuální posouzení obětí policií (článek 22). Většině členských států EU dosud zbývá přijmout příslušná opatření pro provedení směrnice do vnitrostátního práva.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že za účelem toho, aby se obětem trestných činů umožnilo nárokovat a vymáhat svá práva, by členské státy měly bezodkladně řešit zbývající mezery ve svých právních a institucionálních rámcích. V souladu se svými povinnostmi podle směrnice o právech obětí by měly posílit kapacitu a financování komplexních služeb podpory pro oběti, k nimž mají bezplatný přístup všechny oběti trestných činů.

Uznání násilí na ženách jako porušování základních práv, což odráží zásadu rovnosti žen a mužů i lidské důstojnosti a práva na život, získalo v roce

2015 větší podporu, když čtyři členské státy EU ratifikovaly Istanbulskou úmluvu a Evropská komise oznámila „Roadmap for possible accession of the EU to the convention“ (Plán možného přistoupení EU k úmluvě). Nutnost dalších právních i politických opatření pro předcházení násilí na ženách nicméně dále přetrvává. Komise a jednotlivé členské státy údaje ze studie agentury FRA provedené po celé EU o rozšíření a povaze různých forem násilí na ženách využily jako argumentaci k posílení právních a politických reakcí pro boj proti násilí na ženách.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro posílení právních a politických reakcí pro boj proti násilí na ženách by Evropská unie měla přistoupit k Úmluvě Rady Evropy o předcházení násilí páchanému na ženách a domácímu násilí a boji proti němu (Istanbulská úmluva), jak nastiňuje plán Komise. Členské státy EU by měly úmluvu ratifikovat a účinně ji provádět.

8 Vývoj při provádění Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením

V roce 2015, pět let po přistoupení EU k Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením, Výbor pro práva osob se zdravotním postižením, což je smluvní orgán Organizace spojených národů (OSN), poprvé přezkoumal, jak EU plní své povinnosti v oblasti lidských práv. Ve svých závěrečných zjištěních Výbor pro práva osob se zdravotním postižením vypracoval plán pro další kroky požadované k tomu, aby EU splnila své povinnosti podle úmluvy. Na vnitrostátní úrovni je Úmluva o právech osob se zdravotním postižením hnací silou rozsáhlého procesu změn, neboť členské státy se snaží harmonizovat své právní rámce se standardy úmluvy. Tyto procesy budou pravděpodobně pokračovat, protože rámce monitorování stanovené v čl. 33 odst. 2 úmluvy dále pokračují v kontrole souladu právních předpisů s Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením.

Stanoviska agentury FRA

Smluvní orgán OSN, Výbor pro práva osob se zdravotním postižením, poprvé přezkoumával, zda EU plní své mezinárodní povinnosti v oblasti lidských práv a jeho závěrečná zjištění o provádění Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením zveřejněná v roce 2015 tvoří významný milník pro závazek EU k rovnosti a dodržování všech lidských práv. Dalekosáhlá doporučení přinášející pokyny pro legislativní a politické akce napříč oblastí působnosti EU.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro úplné provedení Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením by instituce EU měly využít závěrečná zjištění Výboru pro práva osob se zdravotním postižením jako příležitost k ukázání pozitivního příkladu tím, že zajistí rychlé provedení doporučení výboru. Evropská komise v rámci úmluvy zastupuje EU a musí v této roli úzce spolupracovat s ostatními institucemi, orgány a agenturami EU i s členskými státy na koordinaci účinného a systematického dodržování závěrečných zjištění. Modalita této spolupráce by mohly být stanoveny v prováděcí strategii Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením a též doporučený Výborem pro práva osob se zdravotním postižením, jakož i v Evropské strategii pro pomoc osobám se zdravotním postižením 2010–2020.

V roce 2016 se blíží 10. výročí vstupu Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením v platnost a z důkazů vyplývá, že posloužila jako mocný hnací motor právních a politických reforem na evropské i na vnitrostátní úrovni. Nicméně přístup ke zdravotnímu postižení založený na lidských právech, tak jak jej vyžaduje úmluva, se dosud plně neodráží ani v evropské ani ve vnitrostátní tvorbě zákonů či politik.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro řešení skutečnosti, že přístup ke zdravotnímu postižení založený na lidských právech dosud není plně podporován, by EU a členské státy měly zvážit zintenzivnění úsilí o harmonizaci svých právních rámců s požadavky Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením. Dle doporučení Výboru pro práva osob se zdravotním postižením by to mohlo zahrnovat komplexní přezkum jejich právních předpisů, aby zajistily úplnou harmonizaci s ustanoveními úmluvy. Takové přezkumy na úrovni EU a členských států by mohly stanovit jasné cíle a časové rámce pro reformy a určit odpovědné aktéry.

Přezkumy, které Výbor pro práva osob se zdravotním postižením v roce 2015 provedl u EU, Chorvatska, České republiky a Německa, ukazují, že přezkumný proces provedený monitorovacími orgány nabízí cennou příležitost získat vstupy od

organizací občanské společnosti, včetně organizací osob se zdravotním postižením. Vzhledem k širokému rozsahu doporučení výboru je obtížnějším úkolem udržet tuto úroveň zapojení ve všech ohledech dodržování závěrečných zjištění.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro zachování úrovně zapojení, již se dosud proces přezkumu dodržování Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením těšil, by jak EU, tak členské státy při podnikání kroků k provedení závěrečných zjištění Výboru pro práva osob se zdravotním postižením měly zvážit strukturovanou a systematickou konzultaci a zapojení osob se zdravotním postižením. Tato konzultace by měla být plně přístupná a měla by umožňovat, aby se do ní mohly zapojit všechny osoby se zdravotním postižením bez ohledu na typ svého postižení.

Ke konci roku 2015 neratifikovaly Úmluvu o právech osob se zdravotním postižením pouze Finsko, Irsko a Nizozemsko, přestože všechny tři země významně pokročily v dokončování reforem požadovaných k umožnění ratifikace. Dalším čtyřem členskými státy a EU dosud zbývá ratifikovat Opční protokol k Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením, ačkoli hlavní úmluvu ratifikovaly již před rokem 2012.

Stanoviska agentury FRA

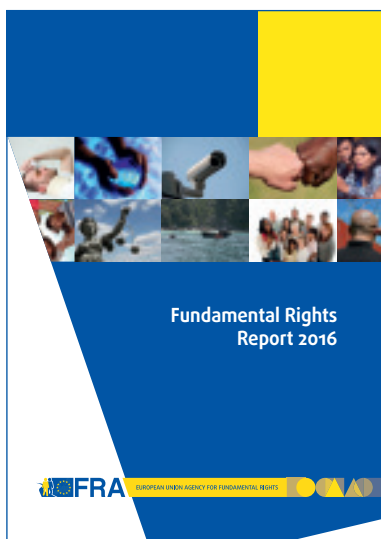
FRA zastává stanovisko, že pro dosažení úplné ratifikace Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením by členské státy EU, které tak dosud neučinily, měly zvážit podniknutí rychlých kroků k dokončení posledních reforem, které jsou nezbytné pro ratifikaci úmluvy. EU a členské státy, kterým dosud zbývá doplnit ratifikaci Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením o přijetí jejího opčního protokolu, by měly zvážit rychlé dokončení právních kroků potřebných pro jeho ratifikaci.

Podle srovnávací analýzy agentury FRA ke konci roku 2015 čtyřem z 25 členských států, které již úmluvu ratifikovaly, zbývalo zřídit či ustanovit orgán pro její zavedení a monitorování požadovaný článkem 33. Z důkazů vyplývá, že nedostatek finančních a lidských zdrojů, jakož i neexistence pevného právního základu pro ustanovování orgánů brání v práci i orgánům, které již byly zřízeny, zejména monitorovacím rámcům stanoveným v čl. 33 odst. 2.

Stanoviska agentury FRA

FRA zastává stanovisko, že pro zlepšení monitorování plnění povinností podle Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením by EU a všechny členské státy měly zvážit, že přidělí monitorovacím rámcům zřízeným podle čl. 33 odst. 2 dostatečné a stabilní finanční a lidské zdroje, aby jim umožnily plnit jejich funkci. Měly by také zvážit, že zabezpečí nezávislost monitorovacích rámců tím, že zajistí, aby jejich složení a fungování zohledňovalo pařížské zásady týkající se postavení a činnosti vnitrostátních institucí na ochranu a podporu lidských práv, jak požaduje čl. 33 odst. 2. Stanovení formálního právního základu pro monitorovací rámce na úrovni EU i členských států a jasné stanovení jejich úlohy a rozsahu působnosti by podpořilo jejich nezávislost. Členské státy, jimž dosud zbývá ustanovit orgány podle článku 33, by měly tyto orgány ustanovit co nejdříve a vybavit je zdroji a mandáty pro účinné provádění a monitorování jejich povinností podle úmluvy.

Evropská unie (EU) a její členské státy zavedly a věnovaly se řadě iniciativ, jejichž účelem bylo zabezpečit a posílit základní práva. Zpráva agentury FRA o základních právech 2016 shrnuje a analyzuje hlavní vývoj v oblasti základních práv v EU od ledna do prosince 2015 a představuje stanoviska agentury FRA k tomuto vývoji. Poukazuje jak na uskutečněný pokrok, tak na přetrvávající překážky a poskytuje tak vhled do hlavních témat, která utvářejí debatu týkající se lidských práv napříč EU.

Oddíl Zaměření se v tomto roce podrobněji zabývá problematikou azylu a migrace. Zbývající kapitoly se věnují těmto tématům: Listina základních práv EU a jak ji členské státy uplatňují; rovnost a nediskriminace; rasismus, xenofobie a související nesnášenlivost; integrace Romů; informační společnost, soukromí a ochrana údajů; práva dítěte; přístup ke spravedlnosti, včetně práv obětí trestných činů; a vývoj v oblasti provádění Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

Další informace:

Úplné znění Zprávy o základních právech 2016 (*Fundamental Rights Report 2016*) viz: <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/fundamental-rights-report-2016>

Související publikace agentury FRA:

- FRA (2016), *Zpráva o stavu základních práv v roce 2016 – stanoviska agentury FRA*, Lucemburk, Úřad pro publikace Evropské unie, <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/fundamental-rights-report-2016-fra-opinions> (k dispozici ve všech 24 úředních jazycích EU)
- FRA (2016), *Asylum and migration into the EU in 2015* (Azyl a migrace do EU v roce 2015), Lucemburk, Úřad pro publikace Evropské unie, <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/asylum-and-migration-european-union-2015> (k dispozici v angličtině a francouzštině)

Předchozí výroční zprávy agentury FRA o výzvách a úspěších v oblasti základních práv v Evropské unii za konkrétní rok viz: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/annual-reports> (k dispozici v angličtině, francouzštině a němčině).

FRA – AGENTURA EVROPSKÉ UNIE PRO ZÁKLADNÍ PRÁVA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Vídeň – Rakousko
Tel. +43 158030-0 – Fax +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

© Agentura Evropské unie pro základní práva, 2016
Fotografie: ©iStockphoto; Evropská komise; OBSE (Milan Obradovic)

Print: ISBN 978-92-9491-303-6, doi:10.2811/28409
PDF: ISBN 978-92-9491-306-7, doi:10.2811/034442